

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת מִצְרָע, תשס"ח
מספר 751מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

י' בניסן – יום הכניסה לארץ ישראל

השבוע, ביום שלישי, חל י' בניסן. בתאריך זה אירע דבר בהיסטוריה שלנו: בני ישראל נכנסו לארץ ישראל בהנהגת יהושע בן נון: "והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצה מזרח יריחו" (יהו' ד: יט).

מי הירדן יבשו, כמו מי ים סוף בזמנם, וזכר לנס נשאר על ידי האבנים, כמו שאמר יהושע: "וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בִּיבֹשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶל-לְהִיכֶם... לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת יַד ה' כִּי חֲזָקָה הִיא" (שם: כב-כד). רמז לכך נמצא בכרייתא, ברכות נד ע"א: "ת"ר הרואה מעברות הים ומעברות הירדן... צריך שיתן הודאה ושבת לפני המקום".

נשאלת השאלה: זכר לנס כן, וזכר לעצם הכניסה לא? מדוע לא השאירו זכר ליום מיוחד זה, שבו זכו בני ישראל להיכנס לארץ המובטחת?² וכי לא היה מן הראוי לחגוג יום זה בזמנם ולדורות? נראה להשיב על כך שתי תשובות:

א. הכניסה לארץ היא תחילת תהליך שתכליתו היא עבודת ה' במלואה, הכוללת מלכות, סנהדרין ומקדש. וכך אומר משורר תהלים (קה: מד-מה): "ויתן להם ארצות גוים... בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו", והגמרא בסוטה (יד ע"ב) אומרת:

וכי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י, וכי לאכול מפריה הוא צריך... אלא כך אמר, הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואין מתקיימות אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.

והגמרא בסנהדרין (כ ע"ב) אומרת: "תניא רבי יוסי אומר שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם את בית הבחירה", ודווקא בסדר הזה, כמבואר בסוגיה שם.³

אם כן אין אנו חוגגים דבר אלא כשהגיע לתכליתו. ואכן את חנוכת המקדש חגגו ברוב פאר והדר כמתואר במלכים א פרק ח'.

ב. עוד דרך ליישב את הקושי נמצא בדברי בעל ה"משך חכמה". הוא שואל כיצד נצטוונו על יו"ט בשביעי של פסח עוד לפני קריעת ים סוף, שאירעה באותו יום? ומשיב שאיננו חוגגים יום ניצחון על אויבינו – "בנפול אויביך אל תשמח" (מש' כד: יז), אלא רק את תשועת ישראל מיד צריהם. וזה לשונו (שמ' יב: טז):

כי כל העמים בדתותיהן הנימוסיות יעשו יום הניצחון יום מפלת אויביהם לחג הניצחון, לא כן ישראל. המה לא ישמחו על מפלת אויביהם ולא יחוגו בשמחה על זה, וכמו שאמרו

¹ ועיינו עוד ביהושע ב' וברש"י שם בתחילת הפרק.

² בבית שני לא היה יום מסוים לכניסה. עולי בבל באו בגלים ולא ככובשים, מה שאין כן בענייננו, שכאו כולם יחד.

³ וכן כותב הרמב"ם בהל' מלכים א, א.

'בנפול אויביך אל תשמח' הרי דאדם המעלה אינו שמח בנפול אויבו... הלא הרע בעיני ה' צריך לשנאותו, ולכך לא נזכר בפסח חג המצות כי בו עשה שפטים במצרים, רק כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים, אבל על מפלת האויבים, אין חג ויו"ט לישראל. ובהמשך דבריו הוא מסביר בדרך זו את חגיגת חנוכה ופורים: לפי זה גם הכניסה לארץ היא תחילת מסע הכיבוש, ואין בה לכשעצמה משום ישועה מצרה. עם ישראל לא נגאל בזה מסכנה. למרות האמור אפשר שרמז השאירו לנו רבותינו לתאריך זה כמבואר בסמוך.

שבת הגדול

כידוע, שבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול. על מקור השם וטעמו כותב הטור (או"ח סי' תל): שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב (שמ' יב:ג): 'בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית'. ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי כדאיתא בסדר עולם (פ"ה) ונמצא שעשרה בחודש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשרו אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבום לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם כהות על ששוחטין את אלוהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול.⁴

המפרשים הוסיפו עוד טעמים לפשר השם "שבת הגדול", ואין כאן המקום לפרטם.⁵ לאור האמור אולי אפשר להוסיף עוד ממד ליום זה.

כאמור, בני ישראל לקחו את קרבן פסח ב' בניסן. ארבעים שנה אחרי כן, באותו תאריך, נכנסו לארץ. ברור שיש קשר בין שני התאריכים. כידוע, הגאולה החלה ביום הזה,⁶ שכן לראשונה פעלו בני ישראל בגלוי למענה, והיציאה ממצרים הגיעה לסיומה עם הכניסה לארץ באותו תאריך.

יתר על כן, הגמרא במסכת עבודה זרה (ה ע"ב) דורשת את הפסוק בדברים (כט:ג-ה): "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה. ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר... למען תדעו כי אני ה' א-להיכם". וכך נדרש בגמרא שם:

בני כפויי טובה... אף משה רבינו לא רמזה להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה, שנאמר: (דב' כט) ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה, וכתוב: (שם) ולא נתן ה' לכם לב וגו'. אמר רבה, ש"מ: לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין.

אם כן, בשנה זו הבינו בני ישראל את משמעות דברי משה, ומסתבר גם שבי' ניסן, ביום חצייתם את הירדן, הבינו טוב יותר את פשר מעשיהם בשבת הגדול, 40 שנה קודם לכן.

ואם כן, אף אנו נציע לומר גם בדרך ההפוכה, בכחינת "הרי זה בא ללמד ונמצא למד", שעל שם היום הגדול הזה שבו עברו את הירדן התחדשה משמעות נוספת לשם "שבת הגדול";⁷ בקראנו לשבת זו שלפני פסח "שבת הגדול" אנו רומזים גם ליום הגדול של כניסת עם ישראל לארצו.

ולסיום ייאמר שדווקא בזמננו, כאשר רבים מפקפקים בזכותנו על הארץ, יש לחזק זיקתנו ואהבתנו לארץ, וכיום זה ניזכר בצעד הראשון שעשו ישראל עוד בימי יהושע בן נון.⁸

ד"ר איתמר ורהפטיג
המחלקה למשפטים

⁴ להרחבת העניין ראו עוד שבת פז ע"ב, תוספות שם, ד"ה ואותו, בית יוסף ונושאי הכלים שם.

⁵ ראו בתורה שלמה (לרמ"מ כשר), במילואים לפרשת בא.

⁶ וכך אומרים בהגדה: "ואמר לך בדמיון חיי... דם פסח ודם מילה". וביום זה התחילו להתעסק בקרבן פסח, כאמור.

⁷ ואולי סימן לשם זה נמצא גם בשופטים (ב:ז): "ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים... אשר ראו את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה לישראל". גם חציית הירדן היא בכלל המעשה הגדול.

⁸ שמעתי שגם בימינו יש הפוקדים את הקבר המיוחס ליהושע בן-נון ב' בניסן מדי שנה בשנה.